

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ
Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра економічної теорії та конкурентної політики

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ДТЕУ

(пост. П. № від «*08*» 09 2023 р.)

Ректор

Анатолій МАЗАРАКІ

ЕКОНОМІЧНА ФУТУРОЛОГІЯ /
ECONOMIC FUTUROLOGY

ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY

Київ 2023

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ заборонено

Автор: Ніколаєць К.М., доктор історичних наук, професор.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та конкурентної політики від 19 червня 2023 р., протокол № 16.

Рецензенти: Блакита Г.В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та фінансів підприємства, гарант освітньо-наукової програми 051 «Економіка»;
Штундер І.О., доктор економічних наук, професор;
Ляшенко О.О., канд. іст. наук, аналітик Research & Branding Group

ЕКОНОМІЧНА ФУТУРОЛОГІЯ / ECONOMIC FUTUROLOGY

ПРОГРАМА / COURSE SUMMARY

ВСТУП

Програма дисципліни «Економічна футурологія» розроблена для здобувачів вищої освіти ступеню «Доктор філософії» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка».

Програму підготовлено відповідно до Стандарту вищої освіти України із зазначеної спеціальності та відповідної освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії ДТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Економічна футурологія» для здобувачів вищої освіти ступеню «Доктор філософії» є надання фундаментальних теоретичних знань, оволодіння практичним інструментарієм дослідження закономірностей футурологічного аналізу економічного розвитку, розуміння значення футурологічних досліджень і наслідків точності їх створення для майбутнього.

Завданням вивчення дисципліни «Економічна футурологія» є формування вміння визначати пріоритетні напрями наукового аналізу перспектив економічного розвитку в умовах глобалізації та розвитку knowledge economy із урахуванням потреб та інтересів України у внутрішній політиці й на міжнародній арені.

Предметом вивчення економічної футурології як науки є процес нагромадження знань про можливі варіанти розвитку економічних відносин у майбутньому, способи їх визначення та прогнозування і перспективні варіанти оцінювання можливих результатів.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Для оволодіння змістом дисципліни повинні *знати*:

- процес формування та розвитку уявлень вчених-економістів про зміни предмету дослідження політекономії;
- сучасні методи дослідження економічних явищ та процесів із урахуванням міждисциплінарного підходу до проведення наукових пошуків;
- основні поняття та категорії політичної економії;

- основні результати досліджень провідних вчених-економістів, науково-дослідних інститутів та наукових шкіл, які аналізували природу та суть економічної діяльності, а також формували прогнози розвитку економіки на основі власних синтетичних висновків;
- підходи до прогнозування майбутнього із урахуванням можливих варіантів розвитку подій.

Для успішного засвоєння дисципліни повинні *вміти*:

- аналізувати результати наукових пошуків провідних вчених-економістів із урахуванням специфіки історичних умов їх наукової діяльності та результатів її впровадження;
- визначати важливість наукових досліджень певного спрямування для забезпечення економічного зростання;
- визначати доцільність використання існуючих методів формування прогнозів майбутнього розвитку подій із урахуванням досягнення бажаних результатів;
- досліджувати процес накопичення наукових знань у сфері аналізу розвитку економіки та економічної теорії;
- визначати ефективність існуючих наукових підходів до державного регулювання економічної діяльності.

Дисципліна є логічним продовженням базових дисциплін «Методологія наукових досліджень», «Філософський світогляд ХХІ століття».

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Економічна футурологія», як вибіркова компонента освітньо-наукової програми, забезпечує оволодіння здобувачами вищої освіти загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за відповідною освітньо-науковою програмою:

✓ *Економіка (третього рівня вищої освіти)*

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою-науковою програмою</i>		
ЗК 01.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу <i>нових наукових ідей на основі логічних аргументів.</i>	3-8
ЗК 04.	Здатність генерувати нові ідеї (креативність), <i>швидко адаптуватись до зміни умов і ефективно діяти в нових ситуаціях, до безперервного саморозвитку</i> і	3-8

	<i>самовдосконалення</i>	
ЗК 05.	Здатність розв'язувати комплексні проблеми економіки на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.	1-4
<i>Спеціальні (фахові)компетентності за освітньо-науковою програмою</i>		
СК 01.	Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в економіці та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з економіки та суміжних галузей.	3-8
СК 02.	Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами.	3-8
СК 05.	Здатність виявляти, поглиблено аналізувати та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері економіки з врахуванням економічних ризиків, невизначеності та / або асиметричності інформації, можливих соціально-економічних наслідків, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень, у тому числі з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.	3-8
СК 08.	Здатність узгоджувати цілі окремого економічного суб'єкта із цілями розвитку галузі, економіки та цілями забезпечення сталого розвитку, в тому числі у глобальному вимірі; оцінювати вплив їх економічних рішень на стратегії поведінки інших економічних суб'єктів та зміну економічної системи в цілому.	3, 4, 6
<i>Програмні результати навчання за освітньою-науковою програмою</i>		
РН 01.	Мати передові концептуальні та методологічні знання з економіки, управління соціально-економічними системами різного рівня і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення фундаментальних і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з відповідного напрямку.	1-8

PH 02.	Глибоко розуміти базові (фундаментальні) принципи та методи економічних наук, а також методологію наукових досліджень, створювати нові знання у сфері економіки з метою досягнення економічного та соціального розвитку в умовах глобалізації.	2
PH 05.	Пропонувати нові рішення, розробляти наукові проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі і фундаментальні та прикладні проблеми економічної науки з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів, <i>а також невизначеності та / або інформаційної асиметрії</i> ; забезпечувати комерціалізацію результатів наукових досліджень та дотримання прав інтелектуальної власності.	3-8
PH 06.	Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, теоретичні та практичні проблеми економіки державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.	3-8
PH 08.	Планувати і виконувати емпіричні та/або теоретичні дослідження у сфері економіки та з дотичних міждисциплінарних напрямів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми, <i>швидко адаптуватись до геополітичних та соціально-економічних змін, враховувати їх у власних дослідженнях.</i>	3-8
PH 10.	<i>Володіти підходами та інструментарієм дослідження мікро-, мезо-, макро- та мегаекономічних систем, визначати ключові детермінанти та індикатори їх розвитку.</i>	3-8

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет та завдання Економічної футурології

Економічна футурологія як наука. Погляди на визначення предмету Економічної футурології. Головні напрями дослідження Економічної футурології. Етапи розвитку прогностичних підходів.

Ідеї прогнозування майбутнього у праці Дж.М. Кейнса «Економічні можливості для наших онуків».

Підходи до визначення перспективних етапів майбутнього економічного розвитку. Загальні тенденції дослідження майбутнього наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Економічна екстраполяція, специфіка її застосування. Виникнення основних концепцій та інституцій. Провідні наукові центри та їх роль у формуванні напрямів та методів дослідження економічної футурології.

Фактори впливу на майбутню світову економіку: вплив технологій, еволюція грошей, стан багатства, східні економіки, прискорення технічного прогресу, «зелена революція», зміни поселенської структури населення, торгівельний парадокс, збройні конфлікти малої інтенсивності та локальні війни. Прогнозування економічного розвитку в умовах реалізації квазіцивілізаційних проектів та модернізації діяльності міжнародних економічних організацій.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-2.

Додатковий: 4, 5, 28.

Інтернет-ресурси: 1, 2.

Тема 2. Методи та моделі прогнозування соціально-економічного розвитку

Сутність і різновиди експертних методів. Їх характеристика та критерії вибору для аналізу. Міждисциплінарний характер наукового пошуку. Специфіка використання методів аналізу інших наук.

Розвиток практик «мозкового штурму». Причини появи та специфіка отримання результатів наукового пошуку.

Сутність методології Форсайту. Особливості застосування національних Форсайт-програм. Доцільність використання методології форсайту при розробці Єдиної комплексної стратегії розвитку економіки.

Прогнозування за допомогою експертних оцінок – метод Дельфі.

Економічна синергетика. Застосування синергетичних принципів дослідження та моделювання економіко-соціальних процесів як системи. Принципи моделювання та їх характеристика.

Основні сценарії і проекти Римського клубу. Межі зростання у дослідженнях Д. Х.Медоуза, Д. Л.Медоуза, В.Беренса. Підходи до глобального прогнозування Й.Рандерса.

Міждисциплінарний підхід як поєднання різних методик наукового пошуку у дослідженнях Г.Кана, Б.Жувенеля, Д.Габора. Підходи до економічного прогнозування у працях Д.Белла, Дж.Форрестера. Економетричне моделювання у роботах Я.Тінбергена, О. Флехтхайма.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 2.

Додатковий: 6, 7, 14, 22, 23, 24, 27.

Інтернет-ресурси: 1-4.

Тема 3. Теорії глобального прогнозування

Прогнозування в умовах посилення впливу глобальних проблем на розвиток людського суспільства: загроза війни, екологічна проблема і глобальне потепління, проблеми багатства і бідності країн, світового тероризму, неконтрольованої міграції тощо. Прогнозування в умовах посилення впливу штучного інтелекту. Участь штучного інтелекту у прогнозуванні.

Вплив глобалізації та регіоналізації на характер прогнозування. Створення та розвиток центрів прогнозування майбутнього. Дослідження RAND Corporation.

Арон Р. Прогнозування як засіб реалізації цивілізаційних і квазіцивілізаційних проектів. Геополітика і геостратегія. «Геополітичні центри».

Концепція світової першості Зб. Бжезінського. «Велика шахівниця» та гегемонія США як засіб реалізації глобального проекту. Роль і місце України у геополітиці. Російсько-українська війна як загроза системі міжнародної безпеки, орієнтованої на міжнародні правові норми. Співвідношення принципів сили та права у міжнародній політиці. Спроби зміни балансу сил у світі та забезпечення переділу сфер впливу на світовому енергетичному ринку.

Теорія політичної модернізації і розвитку С.Хантінгтона. Теорія справедливості Дж. Роулза.

Еволюція соціального капіталу у працях Ф.Фукуяма. Ф.Фукуяма про перебіг та можливі сценарії завершення російсько-української війни, як відображення глобального протиборства демократії та авторитаризму.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 2.

Додатковий: 2, 3, 4, 20, 21.

Інтернет-джерела: 1,3.

Тема 4. Теорії інформаційного суспільства

Специфіка сучасного інформаційного суспільства. Характер його розвитку. Причини зростання обсягів інформації та швидкості її передачі в епоху розвитку цифрових технологій. Формування залежності людства від швидкості і якості надання інформації.

Інформаційна економіка та процес глобалізації. Мережеве суспільство та «хмарні» технології збереження та обробки інформації. Трансформація умов праці і зайнятості: мережеві працівники, запровадження гнучкого робочого графіку, фрілансери та специфіка їх використання при формуванні цілей та завдань виробничої діяльності. Робота у віртуальному середовищі і розбудова віртуальної реальності. Культура реальної віртуальності: інтеграція електронних засобів комунікації, кінець масової аудиторії і поява інтерактивних мереж. Вдосконалення засобів програмування. Залучення до програмування віртуальної реальності штучного інтелекту. Кіберзлочинність і кібербезпека, їх роль для перспективного розвитку економіки.

Інформація та розвинутий капіталізм у дослідженнях Г.Шіллера. Методи управління ризиками за допомогою інформаційних технологій. Прогнозування майбутнього у працях М.Барроуза. Моделювання та оцінки інформаційної епохи у роботах М. Кастельса.

Потенційні ризики у дослідженнях Н. Рубіні. Передбачення фінансової кризи 2008 р.

Управління інформацією та маніпулятивні технології у роботах Ю.Хабермаса. Формування громадської думки та реалізація мобілізаційних технологій. Асиметричні технології інформаційного впливу у дослідженнях Т.Сакайя. Інформаційні послуги на ринку товарів та послуг. Розвиток інфлюенсерінгу.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1.

Додатковий: 15, 16, 22, 29.

Інтернет-джерела: 2-4.

Тема 5. Песимістичні концепції соціально-економічного розвитку

Природні катастрофи в умовах глобального потепління і масштабного забруднення навколишнього середовища. Глобальні кліматичні зміни та їх прогнозування. Довкілля. Тенденції зміни клімату. Екологічні проблеми майбутнього М. Л. Вейцман. Вплив природних катастроф на міжнародну економіку. Прогнози майбутнього Ж. Фурастьє.

Ризики нових технологій для людства. Розвиток нейросенсорики та живлення імплантів для розширення можливостей людини. Перспективні можливості клонування та створення кібернетичних організмів та кіберсистем і оцінки ризиків у зв'язку із масштабним залученням штучного інтелекту до участі у економічній діяльності людини та створення систем

глобальної безпеки із прискоренням швидкості реагування на загрозу і усуненням людини від участі у такому реагуванні.

Тероризм як регіональна та глобальна загроза, використання терористичних методів у гібридних війнах. Безробіття та самозайнятість. Перспективи їх регулювання за допомогою методів футурологічного прогнозування.

Природа глобальних ризиків, методи визначення їх важливості для людського суспільства. Імітаційна модель світового розвитку Д. Медоуза. Р. Хансен. А.К. Діксіт: конус невизначеності.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-2.

Додатковий: 18, 19.

Інтернет-джерела: 2-3.

Тема 6. Перспективні прогнози «технократичного розвитку» суспільства

Дослідження економістами впливу новітніх технологій виробництва на економіку. Конкуренція між штучними інтелектами у сфері обробки інформації. Моделювання засобів самовдосконалення штучного інтелекту. Перспективна конкуренція/співпраця людини і штучного інтелекту та розвиток економіки.

Доступність нових ринків з комп'ютеризацією ринків. «Розумні ринки» Е. Рот. Прогноз майбутнього та його оцінки: Р. М. Солоу.

Прогнози Всесвітнього економічного форуму. К. Шваб: Технології Четвертої промислової революції.

Футурологічний аналіз М.Форда.

Нанотехнології. Нейросенсорний контакт та розробка правового поля його використання для розширення можливостей людини. Розробка та програмування біоробототехніки. Особливості динаміки демографічної ситуації в умовах поширення біоробототехніки. Можлива трансформація поняття «людина» та правових основ існування та розвитку біороботів/людей із надлишковим імплантуванням технічних засобів. Специфіка використання роботів, здатних до самопрограмування у економічній діяльності. Еволюція цінностей. Прогнози щодо основних цінностей майбутнього. Наука в майбутньому. Професії майбутнього. Урбанізація майбутнього. Біотехнології. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування ціннісних орієнтацій. Розвиток транспорту. Перспективи розвитку телепортації.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1.

Додатковий: 9, 30, 31.

Інтернет-джерела: 2-3.

Тема 7. Когнітивне викривлення

Дослідження когнітивних викривлень у працях економістів. Основні види когнітивного викривлення. Дослідження когнітивних викривлень у працях Д. Канемана, П. Словіка, А.Тверські.

Таліб Н. Причини і характер недооцінки ролі «чорних лебедів» у розвитку людства. Проблеми випадковості та ймовірності. Сила впливу, винятковість і ретроспективна прогнозованість, як ознаки «чорних лебедів».

Футурофобія. Е.Тофлер. Футурошок, як психологічна реакція людини або суспільства на стрімкі і радикальні зміни в його оточенні, викликані прискоренням темпів технологічного і соціального прогресу. Специфіка футурошоку майбутнього в умовах прискорення обробки та передачі інформації і появи можливостей віртуального конструювання реальності у глобальних цифрових мережах. «Модернізація» футурошоку в умовах розвитку біоробототехніки, нейросенсорного контакту та вживлення імплантів різного призначення.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 2

Додатковий: 8, 25, 32-35.

Інтернет-джерела: 2-3.

Тема 8. Новітнє прогнозування майбутнього в умовах глобалізації

Поява та розвиток нових економічних центрів в умовах прискорення «кіберизації» суспільства. Специфіка роботи дослідників і штучного інтелекту в умовах появи нових сфер конкурентної боротьби.

Перспективні напрями забезпечення людства енергетичними ресурсами та продовольством. Розвиток транспортних шляхів сполучення із використанням віртуальної реальності. Віртуальні торговельні майданчики, організації із продукування послуг та розваг та правове забезпечення їх діяльності. Розвиток людства в умовах прискореного освоєння океанів планети, поглибленого вивчення космосу та модернізації засобів комунікації між владою та суспільством. Аналіз причин зростання і занепаду провідних країн світу та світових економічних центрів.

Підходи до технологічного передбачення: індустріальний та науковий. Вплив інтернет-технологій на економічний розвиток. Ведення стратегічних дискусій про вибір траєкторії розвитку. Технології Четвертої промислової революції та їх вплив на зміну усталеним способів сприйняття оточуючого світу. Впровадження цінностей в технології. Стандарти у сфері прав людини.

Аналіз нових викликів та організація економіки: А.Мас-Колелл. Дж.Е.Ремер. Проблеми системи глобального управління.

Д. Аджемоглу, Дж. Робінсон та аналіз процвітання держав і їх занепаду. Економічні та політичні цінності громадян. Успіх держави. Дифузія процвітання. Дж. Даймонд і прогнози суспільного розвитку.

Ю.Н. Харарі. Традиційна основа особистості – свобода волі. Оцінка довгострокового впливу сучасних рішень на майбутнє. Оцінки перспектив російсько-української війни.

Фізика майбутнього, від капіталізму товару до інтелектуального капіталізму: М. Каку.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-2.

Додатковий: 1, 6, 10, 11, 12, 13,

Інтернет-джерела: 2-3.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний:

1. In 100 years. Leading Economists predict the future. Edited by Ignacio Palacios-Huerta. The MIT Press: Cambridge, Massachusetts. 2015, 216 p.
2. Зінчук Т.О., Куцмус Н.М., Прокопчук О.А. Усюк Т.В. Нова світова економіка. Менеджмент, технології, стратегії: Навчальний посібник. Київ. Центр учбової літератури, 2023. 372 с.

Додатковий:

1. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають / пер. з англ. Robinson, James A, and Daron Acemoglu. 2006. *Economic Origins of Dictatorship and Democracy*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. Демнчука. 2-ге вид., випр. Київ : Наш формат, 2017. 440 с.¹
2. Арон Р. Мир і війна між націями. Київ : МП «Юніверс», 2000. 688 с.
3. Бжезинський Зб. Велика шахівниця / Пер. з англ. О.Фешовець. Харків : Вид-во «Ранок : «Фабула», 2018. 288 с.
4. Гантінгтон С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Львів: Кальварія, 2006. 474 с.
5. Голянич М. Футурологія. Філософія майбуття. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2017 р. 540 с.
6. Джаред Даймонд. Колапс. Чому одні суспільства занепадають, а інші успішно розвиваються. Київ : КМ-БУКС, 2021. 688 с.
7. Мічіо Кайку. Майбутнє розуму. Наукові спроби осягнути, вдосконалити і підсилити. Львів : Літопис, 2020. 408 с.
8. Талеб Н.Н. Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті / насім Ніколас Талеб; пер. з англ. Микола Климинчук. Київ : Наш формат, 2017. 392 с.
9. Форд М. Пришестя роботів. Техніка і загроза майбутнього безробіття. Переклад з англійської Володимира Горбатька. Київ : Наш формат. 400 с.
10. Харарі Ю.Н. 21 урок для 21 століття / пер. с англ. Олександр Дем'ячук. Київ : Book Chef, 2018. – 416 с.
11. Харарі Ю.Н. Ното Deus. Людина божественна. За лаштунками майбутнього / пер. с англ. Олександр Дем'ячук. Київ : Book Chef, 2018. 512 с.
12. Харарі Ю.Н. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / пер. с англ. Яросла Лебеденко. Харків: КСД, 2016. 544 с.
13. Харарі Ю.Н. 21 урок для 21 століття / пер. с англ. Олександр Дем'ячук. Київ : Book Chef, 2018. 416 с.
14. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. Basic Books; Reissue edition, 1976. 618 p.
15. Burrows M. The Future, Declassified: Megatrends That Will Undo the World Unless We Take Action. New York: St. Martin's Press, 2014. 288 p.

¹ курсивом позначені джерела, що знаходяться в бібліотеці ДТЕУ.

16. Castells M. *The Rise of the Network Society*. New Jersey: Wiley-Blackwell, 1996. 624 p.
17. Clarke A. C. *Profiles of the Future: An Inquiry into the Limits of the Possible*. London: Indigo, 2000. 211 p.
18. Donella H Meadows; Jorgen Randers; Dennis L Meadows; William W Behrens. *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. Universe Books, 1972. 211 p.
19. Donella H. Meadows, Jorgen Randers and Dennis L. Meadows *Limits to Growth-The 30 year Update*, 2004.
20. Edited by William Solecki and Cynthia Rosenzweig. *Climate Change and U.S. Cities Urban Systems, Sectors, and Prospects for Action*. 384 p.
21. Fukuyama F. *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*. New York: Cornell University Press, 2004. 160 p.
22. Jared Diamond. *Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed*, 2005. 592 p.
23. Jorgen Randers. *2052: A Global Forecast for the Next Forty Years*, 2012. 416 p.
24. Kahn H., Brown W., Martel L. *The Next 2000 Years, A Scenario for America and the World*. – N.-Y., 1976. P. 226.
25. Kahneman D., Tversky A. *Choices, values and frames*. Cambridge University Press. 2003. 860 p.
26. Keynes J. M. *Economic Possibilities for our Grandchildren // Essays in Persuasion*. N. Y.: W. W. Norton & Co, 1963. P. 358 – 373.
27. Meadows D., Randers J., Meadows D. *The Limits to Growth: The 30-Year Update*. Vermont: Chelsea Green Publishing Company, 2004. 338 p.
28. Roubini N., Mihm S., *Crisis Economics: A Crash Course in the Future of Finance*. New York: Penguin Press, 2010. 368 p.
29. Schiller H. *Culture, Inc.: The Corporate Takeover of Public Expression*. Boston: Oxford University Press, 1989. 201 p.
30. Schwab K. *Shaping the Fourth Industrial Revolution*. New York: Currency, 2018. 288 p.
31. Solow R. M. 2013. *Stray Thoughts on How It Might Go*. In: Palacios-Huerta I. (ed.) *In 100 Years Leading Economists Predict the Future*. Cambridge, MA; London: The MIT Press; 137–144.
32. Toffler A. *Future Shock*. New York: Ballantine Books, 2022. 624 p.
33. Toffler A. *Powershift: Knowledge, Wealth, and Violence at the Edge of the 21st Century*. New York: Bantam, 1991. 640 p.
34. Toffler A. *The Third Wave*. New York: Random House Value Publishing, 1987. 544 p.
35. Toffler A., Toffler H. *Revolutionary Wealth*. New York: Currency, 2007. 512 p.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Національна бібліотека України імені Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

2. RAND Corporation . URL : <https://www.rand.org/>
3. The Club of Rome. URL : <https://www.clubofrome.org/>
4. World Economic Forum. URL : <https://www.weforum.org/>